

DEMİRYOLUNUN ARKEOLOJİSİ

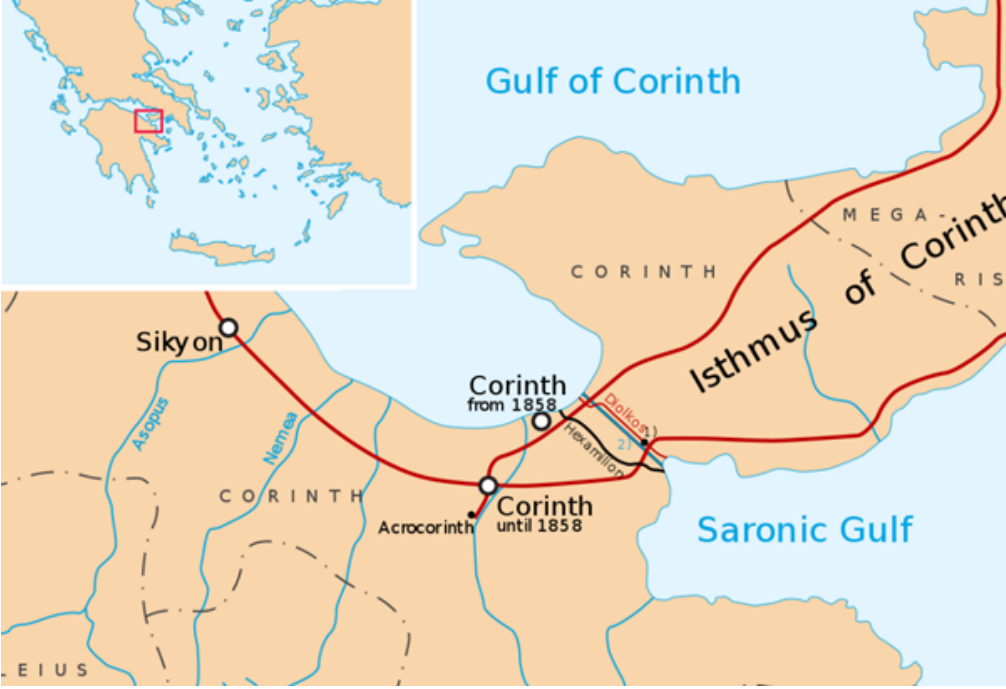

S. Vedat Karaaraslan Arkeolog- Elektronik Mühendisi (MSc.)

Türkçe’de ‘**kıstak**’ kelimesi, ‘**daralmak, kısılmak**’ anlamına gelen ve coğrafi bir terim olarak bir yarımadanın karaya bağlandığı kısa yol olarak bilinir. Kıstak kelimesi de **kısıık, kısııt, kısmak** gibi Türkçe kelimeler gibi ‘**kısmak**’ tan üretilen bir kelimedir.

Kıstak kelimesi Yunanca’da da arazinin darlığı anlamında ‘**boyun**’ anlamına gelen ‘**isthmus**’ kelimesinin karşılığı olarak bilinir. Isthmus aynı zamanda tıp literatüründe vücutta bulunan iki büyük organı birbirine bağlayan dar bağlantılar anlamına da gelir ki bunun da Türkçe’deki karşılığı ‘**kıstak**’ olarak bilinir. [1]

Yunanistan’ı Mora yarımadasına bağlayan doğusunda Saronik Körfezi batısında ise Korint Körfezi bulunan kıstak ise antik çağlardan bu yana gemicilerin uzun deniz yolunu kısaltmak üzere üzerinde bir kanal ile su yolu açılmasının akabinde **diolkos** adı verilen bir karayolu tesis edilerek iki yaka birbiri ile birleştirilmişti. Diolkos Yunanca’da **dia διά, “across”, ve holkos ὁλκός, “portage machine”** yani karşıya doğru nakliye makinası anlamına gelir. [2]

KISTAK, ISTHMUS

Diolkos öncesinde burada iki körfez arasında bir kanal açılması düşüncesi m.ö. 7. yüzyılda Yunanistan'ın yedi bilgesinden biri olarak [3] kabul edilen Tiran **Periander** tarafından ortaya atılmıştı.

Ancak bir takım teknik sorunlar nedeniyle kanal fikrinden vazgeçildi. Bunun yerine Diolkos adı verilen bir taş yol inşaa edilerek gemiler her iki körfez üzerinden halatlar ile çekilerek karşı tarafa geçirilmeye başlanmıştı. Romalı Tiberius'un Yunanistan üzerindeki hegemonyası döneminde de kanal açma teşebbüsü olmuş ancak yine teknik zorluklar ortaya çıkmış ve bundan vazgeçilmiş. 'Mısırlıların' piramitleri inşaa etmek için taş bloklarını taşıdıkları manivela sistemi gibi gemiler bu kıstak üzerinden karşı körfeze taşınmaya devam edilmişti.

Tarihçi yaşlı **Pliny**, M.S 67 de Roma İmparatoru **Nero**'nun Yahudi Savaşları sonucunda **Vespasianus** tarafından esir alınan 6000 Yahudi'nin su kanalını dört stadd (0.8 Km) kadar açtığını ancak ertesi yıl ölen Nero'dan sonra Galba adlı hükümdarın kanalın yapımını pahalı bulduğundan inşaatın durdurduğunu ve kanalın yapımını iptal ettiğini nakleder.

DIOLKOS

Diolkos üzerinde bir demiryolu inşaa edilerek gemilerin demir raylar üzerinden karşı körfeze geçirilmesi tarihin ilk demiryolu olarak kabul edilmektedir. Kıstak üzerindeki diolkostan taşımacılık, m.ö.600 tarihinden m.s. 150 tarihine kadar devam etmiştir.

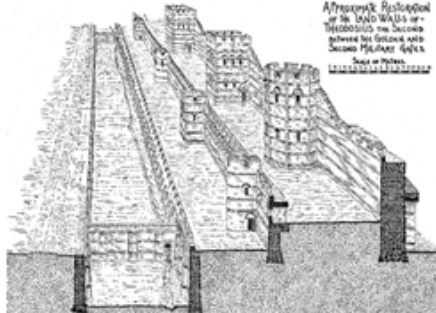
Savaş zamanlarında, deniz seferlerini hızlandırmak için tercih edilen bir araç

haline gelen bu diolkos, yaklaşık 3.5-5.5 mil uzunluğunda, modern demiryolunun öncülü olarak bilinir.

Spartalılar diolkos üzerinden m.ö. 482 tarihinde Atina'ya saldırmak üzere savaş gemilerini Saronik Körfezi'ne geçirmeyi planlamışlardı. M.Ö. 220 de ise Pharoslu Demetrius, kıstak boyunca 50 filoluk gemiyi karşıya geçirmişti. Actium zaferinden (m.ö.31) sonra Octavian, kıstak boyunca 50 adet gemiyi karşıya geçirerek Antony'ye karşı savaşmıştı.

MS 868'de Bizans amirali **Niketas Oryphas**, Saronik Körfezi'nde bulunan **Müslüman Girit Sarazenlerini** [4] yendikten sonra Yunanistan'ın batı kıyılarına sefer yapan diğer koldaki Sarazenlere karşı gemilerini Diolkos üzerinden çekirtmiş, böylece Korint Körfezi'nde bulunan Sarazenleri şaşırtarak onları yenmişti. **Diolkos'un ticari anlamda kullanımı ise şu şekilde oluyordu; Diolkos, Korint Körfezi'nin başlangıç noktasında 10 metre genişliğinde bir yol olarak denizin tam kenarında taş döşenmiş bir durumda başlardı. Gemiler bu başlangıç noktasına götürülür, Diolkos'a sürüklenirdi. Gemiler önce tahta silindirler üzerinde dinlendikten sonra özel tekerlekli bir araca aktarılırdı. Geminin ağırlığını olabildiğince azaltmak için, Diolkos'a kaldırılmadan önce boşaltılır ve boşaltılan mallar, Kıstak'ın diğer ucuna normal yolla götürülürdü. Başlangıç noktasından sonra 3.50 ile 6 metre arasında daralan kaygan yol, uzunluğu boyunca gözenekli taşlarla döşenmişti. Birbirinden 1.50 metre uzaklıkta uzanan iki derin paralel oluk Diolkos'u işaretliyordu. Böylece gemi kıstak boyunca sürüklenirdi. Kaygan yol üzerinde giden gemi Saronik Körfezi'ndeki son noktasına ulaştığında denize indirilir ve yükler tekrar yüklenir gemi de yolculuğuna devam ederdi. Bu düzenleme trafiği hızlandırdığı kadar Orta ve Doğu Akdeniz arasında seyahat eden gemilerin, Peloponnese çevresinde zorlu deniz yolculuğundan kaçınmasını da sağlamıştı.**

HEXAMILION DUVARI VE 3 BOYUTLU ÇİZİMİ

Günümüzde Diolkos'a paralel olan Korint Kanalı'nın hemen önünde bulunan m.s. 408 ve m.s. 450 tarihlerinde Theodosius II tarafından Roma İmparatorluğunu barbar

istilalarından korumak üzere inşaa edilen ‘altı millik duvar anlamına gelen’ **Hexamilion** veya diğer adıyla **Isthmian Duvarı** yanında yer alır. **Korint Kıstağı’ndaki bu Diolkos yolu insanlık tarihinde şimdilik ilk demiryolunun atası olarak kabul edilir.**

ARKEOTEKNO

[1] <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/isthmus>

[2] [https://en.wikipedia.org/wiki/Diolkos#:~:text=The%20Diolkos%20\(%CE%94CE%AF%CE%BF%CE%BB%CE%BA%CE%BF%CF%82%2C%20from%20the,across%20the%20Isthmus%20of%20Corinth.](https://en.wikipedia.org/wiki/Diolkos#:~:text=The%20Diolkos%20(%CE%94CE%AF%CE%BF%CE%BB%CE%BA%CE%BF%CF%82%2C%20from%20the,across%20the%20Isthmus%20of%20Corinth.)

[3] Diğer bilgiler Thales, Solon, Cleobulus, Chilon, Bias ve Pittacus

[4] Haçlıların Hristiyan olmayanlara verdiği adlandırma.Kelime Sina’da yaşayan bir Arap kabilesine dayanır, diğer bir tanımlama ise Arapça’daki Şark sözcüğünün batı dillerine ‘sarakenoi’ olarak geçmiş olmasıdır. Daha sonra bu kelime ‘saracene’ ye dönüşmüştür.

AKTİF KAYNAK LİNK:

https://www.arkeotekno.com/pg_515_demiryolunun-arkeolojisi